

KALKINMANIN SOSYAL AÇISI
ve
VERGİ REFORMU KOMİSYONU RAPORU

Arslan Başer KAFAOĞLU

G İ R İ Ő

Devlet giderleri zamanla artmaktadır. Bu artış özellikle 1930 lardan beri hızlanmıştır. Ekonomi düzenleri geniş ölçüde özel teşebbüse dayanan Batı Demokrasileri dahi gerek ekonomik hayatın dalgalanmalarından ulusal ekonomiyi korumak ve gerekse büyük silâhlanma giderlerini karşılamak amacile devlet giderlerini artırmak yolundadırlar. Bu artışta, talî derecede de olsa, daha fazla sosyal adalet ve toplumsal dayanışma çabalarının da etkisi vardır. Az gelişmiş ülkelerde de «Gelişme gayret ve düzenleri» sosyal adalete uygun yığın kamu harcamaları ile gerçekleştirilmektedir.

Bu eğilim ve zaruretlere uygun olarak başta Birleşik Amerika olmak üzere İngiltere, Fransa ve Almanya son otuz sene içinde devamlı bir malî reform gayreti içindedirler. Hindistan, Nijerya, Seylân gibi az gelişmiş ülkelerde vergi sistemleri üzerinde şöhretli yabancı uzmanların da katıldığı çalışmalar yaparak vergi sistemlerinde önemli değişiklikler yapmışlardır.

Biz de bu çabalardan uzak kalamazdık ve kalmadık. 1946-1950 yılları arasında devamlı ve sabırlı çalışmalarla Gelir Vergisi sisteminizin ana kanunları B.M.M. den geçti. Bunu uzunca bir zaman fasılasile de olsa Gider Vergisi Reformu takibetti. 1960 yılı 27 Mayıs'ına gelindiği zaman «İdare» vergi alanında yapacağı reformları yaptığı kanısındaydı.

Ancak, durum hiç de öyle değildi: 1950-1960 yılları arasında belkemiğini gelir, kurumlar, muamele (sonra gider) vergilerinin teşkil ettiği vergi sistemi, kamusal harcamaları, kasten düşük tutulan ücret ve maaşlarla karşılayamamıştı. Kalkınma giderleri 1950 den evvel olduğu gibi, hattâ daha da kötü bir şekilde ücretliler ta-

rafından karşılanmıştı. Özel ve kamusal yatırımların iç finansmanı, düşük resmî döviz kurları ile imkân dahiline girmiş, bu suretle gelecekteki bütçeler daha ağır bir «dış borçlar konsolidasyonunun iç finansman yükünü çekmek» durumunda kalmıştır.

Gittikçe yükselen fiatlar karşısında Devlet sun'î fiat tesbitlerinde bulunmuş, bu suretle ortaya çıkan fiat sistemi de ziraatçiler ve ücret erbabına yeni sosyal yük payları yüklemişti. Devletin gerek bütçe ve gerekse diğer teşebbüs harcamaları için hesap durumu imkânı ortadan kalkmış, israfa, kötü idareye elverişli bir kamu harcamaları sistemi ortaya çıkmıştı.

Millî Birlik İdaresi, Hükûmeti devralınca ekonomik olaylarla vergiler arasındaki nedensel ilgileri görerek, üzerinde çok tartışmalar yapılan bir seri kanunla, yeni bir vergi sistemine gitmiştir. Ancak yeni kanunların yürürlüğe girmesi hemen bütün çevrelerden şikâyetleri mucip görülerek tereddütlü bir hava doğurduğu iddia olundu. O zamanın Maliye Bakanı bunun üzerine sistemli yerli ve yabancı uzmanlardan kurulu bir hey'ete inceletmeyi vaadetti.

Bu vaad ve vergi sistemi ekonomik ve sosyal zorunlara uygun hâle getirmek amacıyla kurulan özel komisyon, Sayın Ali Alaybek başkanlığında yaptığı çalışmaların ilk kısmını I. ve II. ciltler olarak kamu oyuna ve ilgili yerlere sunmuş bulunmaktadır. Rapor bugünkü durumuyla sadece vasıtasız vergileri incelemektedir. Bu konuşmamızda sadece çalışmaları bu safhasıyla inceleyen bir konuşma olacak ve yapılan hatalar varsa ilerdeki çalışmalarda düzeltilmesine müteveccih bulunacaktır.

Ancak, baştan söylemekte faide vardır ki, yeni vergi reform komisyonunun raporu, en çok «sosyal adalet» yönünden görüşlerimizle çelişme halinde bulunmuştur.

I — KALKINMANIN SOSYAL AÇISI

Bugün için Sosyal Adalet, Anayasa sistemi ve hürriyet anlayışımızın temel ilkelerinden biridir. Bu, aynı zamanda Kalkınma Stratejisi Belgesinde de yer almış ve hükûmetlerce de onaylanmıştır.

Anayasa ve Kalkınma Stratejisi belgesinin bu temel görüşü, akla ve adalet ilkelerine hitap etmekten ötede, bilimsel olarak doğrulanmak ve somut plânlama gayretlerinde başarıya ulaşmak niteliğine de sahiptir. Bu nitelik sayısız müellifin, makale, kitap ve dö-

kümanı ile belgelenebilir. Biz burada, uluslararası literatüre en olumlu *demokratik plân* olarak geçmiş bulunan, demokrasi ve barış idealleri için çalışan Nehru Hindistan'ının 2 nci beş yıllık plânında yer alan şu satırları almakla yetiniyoruz:

« Yükselen bir hayat standardı veya maddî refah, çok zaman zannolunduğu gibi, başlıbaşına bir gaye değildir. Bunlar aslında daha iyi bir kültürel ve entellektüel hayat için birer araçtır.»

« Az gelişmiş bir ülke için yapılacak iş sadece eldeki ekonomik ve toplumsal kurumlar çerçevesi içinde daha iyi sonuçlar elde etmek değil, fakat bu kurumları daha geniş ve derin *toplumsal değerlerin* gelişmelerine faydalı olacak şekilde yeniden düzenlemektir.»

« Gelişmenin modeli ve sosyo - ekonomik yapıdaki bağlamlar o şekilde plânlanmalıdır ki, millî gelir ve istihdam (iş sahası) da gözle görülür artış sağlanmakla kalmayıp, aynı zamanda gelir ve servetlerde daha büyük adalete ulaşılsın.»

Yukarıda özetlenen fikirler kalkınmanın sadece matematik ölçülerle Gayri Saff Millî Hasıla artışı olmadığını ortaya koymaktadır. Daha fazla sosyâl adalet, sadece bir ahlâk ilkesi değil, *fakat aynı zamanda bir kalkınma amacıdır*. Hem de diğer ilkelere feda edilemeyecek kadar önemli bir ilke...

Diğer taraftan her toplumsal çaba gibi, kutsal kalkınma çabasının da temeli «*İnsan*»dır. Toplumun bireylerini inandıramıyan bir kalkınma plânının gerçekleştirilme şansı pek azdır.

Bu nedenlerle «kalkınma»nın sosyâl açısı, birinci derece göz önünde bulundurulması gereken bir amaçtır. Özellikle kamu harca- ma yüklerinin tarih boyunca belli zümrelerin taşımış bulunduğu gözönüne alınınca, kalkınma gayretlerinin giderlerinin karşılanacağı vergi sisteminin adalet kurallarına uygunluğunun ne derece önem kazanacağı ortaya çıkar. Yurdumuzda Hükümet'çe tasarlanan adımların aşağı halk kütlelerine yansımalarını basit bir fenomen olarak karşılırsak, gelecek gayretlerimizde de başarı şansımız azalacaktır. Bu nedenle, daima küçük gelirlieleri daha da ezen Maliye sistemimizin tarih boyunca seyrine bir göz atmakta, kamusal gayretlere halkın ilgisiz kalışının sebeplerini anlamak bakımından, büyük faydalar olduğunu düşünürüz.

II — TARİH BOYUNCA TÜRK MALİYESİ

a) *Osmanlı Tarihinde Kamu Gelir ve Harcamaları:*

Osmanlı Devletinin ilk yüzyıllarındaki fütihat ve ganimet devri kapandıktan sonra, 1700 lerden itibaren Osmanlı Devleti gelirleri başlıca hıristiyan ahaliden alınan «cizye» ile köylüden alınan «âşar» a dayanıyordu. Köylü, sadece âşarla kamu giderlerinin önemli bir kısmını karşılamakla kalmayıp, geniş bir «mültezim» zümresinin ve ticaret erbabının da «geçimini» sağlıyordu. Köylünün asırlarca gölgesinden bile korktuğu «Şahna» hikâyeleri, halâ, köylerde dillerde doluyor. Bir gelir grubunun ödediği vergilerin ağırlığı incelenirken, o grubun kamu giderlerinden faydalanma derecesi de gözden uzak tutulmamalıdır. Osmanlı Bütçeleri tam bir jandarma Devlet Bütçesi olduğundan, vergileri ödeyen köylünün kamu giderlerinden faydalanma derecesi de sifıra yakındı. Daima veren ve hiç almayan bu grubun içine çöken kötümser ruh hâlini, âşarın kaldırılmasından 40 sene sonra da etrafımızda halâ görüyoruz.

b) *Cumhuriyet Maliyesinde Sosyal Yükler:*

Bu devreyi üçe ayırarak inceleyebiliriz:

(1) *1923 - 1938 devresi:*

1923 - 1938 yılları arasındaki dönemin en belirli olayı âşar'ın kaldırılmasıdır. Ancak âşar'ın kaldırılmasına karşılık, kamu giderlerinin karşılanmasında adaletli finansman yollarına başvurulduğu da iddia olunamaz. Bir örnek olmak üzere bu dönemin en son bütçesi olan 1938 yılı bütçesinin gelirleri, kesin hesap kanununa göre aşağıdaki şekildedir.

İrat ve Servet Vergileri:

Kazanç Vergisi	24.155.777,66	lira
Hayvanlar Vergisi	15.153.111,29	»
Veraset ve İnti. Vergisi	553.355,13	»
Madenler Rûsumu	759.860,99	»
	40.622.105,07	»

İstihlâk ve Muamele Vergileri:

Gümrük Vergisi	49.375.962,91	lira
Muamele Vergisi	26.871.077,—	»
Dahili İstihlâk Vergisi	18.612.502,46	»
Kara ve deniz av Vergisi	429.355,03	»
Maliye Vergisi	1.105.643,49	»
	95.393.540,89	»

Resim ve Harçlar:

Defineler Rüşumu	112.990,55	lira
Damga Resmî	7.381.834,06	»
Tapu Harçları	1.370.007,75	»
Mahkeme Harçları	1.700.266,27	»
İkamet Tezkeresi harçları	1.188.306,20	»
Noter Harçları	849.624,39	»
Diğer Harçlar	56.432,58	»
Hayvan sağlığı Zabı. sı. Res.	72.086,18	»
<hr/>		
Toplam	12.731.547,98	»
<hr/>		
Tekel Safi Hasılatı	36.802.026,33	lira
Tekel maddeleri vergisi	3.841.067,75	»
<hr/>		
	40.643.094,08	»
<hr/>		
<i>Diğer Bütçe Hasılatı</i>	<i>3.542.328,10</i>	<i>»</i>

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, tahsil olunan vergilerin % 21 i vasıtasız ve % 79 u vasıtalı vergilerdir. Üstelik ödenen 40.622.106 liralık vasıtasız verginin 15.153.111 lirasının yani % 37,5 unu tarım erbabı 20,5 milyonunu yani % 50 sini de dar gelirliiler ödemekteydi.

Tarım geliri elde edenlerin aynı yıl içinde ödediği 21 milyon liralık arazi vergisi de gözönüne alınırsa (bu vergi özel idarelere ödenir), bu grubun vasıtasız vergi yükünün % 60 ına katlandığı ortaya çıkmaktadır. Kalan % 40 ın da % 60 ını ücretliler ve % 15 ini de bina sahipleri ödüyordu.

Bu kompozisyonda bir malî yük dağılımının adalet derecesi meydandadır.

Ekonomi politikasının diğer unsurları olan gider (bütçe) ve kredi politikası da tarım sektöründekilerin işçi yevmiyeleri düşük, tarımsal fiat ürünleri en az düzeyde kalmış buna karşılık devletten maaş alanlar en büyük faydaları toplamıştır.

Kısaca, 1923 - 1938 dönemi memleket refah ve kalkınmasında en büyük yükü köylü sınıfına yükleyen bir dönem olarak özetlenebilir.

(2) 1938 - 1945 Dönemi:

Bu dönemde ekonomi politikası harp gayretleri ile, büyük şehirlerin doyurulmasının finansmanını sağlama amaçlarına teksif olunmuştı. Bilindiği gibi savaş ekonomileri tüketilebilir mal ve hizmetlerin azalmasına karşılık, harcamaların arttığı olağan dışı bir ekonomik ortamdır. Barış ekonomisine benzemediği için de, özel ekonomik ve malî ilkeleri vardır. Fikri daha açıkça belirtmek istersek, savaş ekonomilerinde arz ve talep dengesi talep lehine bozulduğu için, dengeyi yeniden kurmak için önemli ölçülerde, gelir ve gider vergileri alınarak harcamalar azaltılır. Toplanan fonların savaşın askerî gayelerine harcanması veya bloke edilmesi önemli değildir. Önemli olan, ücret mallarına olan para talebini kısımdır. Bu nedenle, piyasadan çekilen fonların harcanmıyarak bloke edilmesi de mümkündür.

Özellikle, Batı demokrasilerinde titizlik ve başarı ile yürütölen bu ilkelere, İkinci Dünya Savaş'ında memleketimizde uyulmadı. Vergicilik alanında gerçekleştirilen tedbirler, fiatlar artmadan toplam talebi kısacak yerde olayların tutsağı olarak fiatlar arttıkaça çoğalan kamu giderlerini karşılamak üzere, yürürlükteki vergileri artırmıştır. Bu nedenle para hacmi ekonomi tarihimizin hiç bir döneminde görölmeyen hızla artmış, 1938 de 238 milyon lira olan tedavöl hacmi, altı yılda 1174 milyona ulaşmıştır. Hükümet, hızlı fiyat artışlarını önlemek üzere ve piyasadan bir miktar likidite çekebilmek için, maruf Varlık Vergisine başvurmuş, bu vergiden sağlanan 317,5 milyon liranın önemli bir kısmı bu amaca sarfolunmuştur.

Savaş sona erdiğinde tedavöl hacmi 993 milyon lira idi¹. Bu artış herhangi bir millî hasıla artışı karşılığı olmadığından, fiat endeksleri % 400 oranında yükselmiş, harbin finansmanı böylece dar gelirliilerin sırtından çıkmıştı. Aynı dönemde kanunsuz fiatları yürütmek iktidarından yoksun bulunan köylü (Ürünlerinin alıcıları çoğunluk İktisadî Devlet Teşekkülleri olduğundan) de enflasyondan zarar görmüştür.

Savaş Finansmanı yükünün önemli bir kısmını temsil eden emisyonlar dışında, ödenen vasıtalı ve vasıtasız vergiler Kesin Hesap Kanunlarından şu şekilde çıkarılmıştır:

[1] Daha fazla bilgi için bakınız, N. Zeki Aral «Para İşbirliği», Siyasal İlimler Dergisi, kısım 1946 sayısı.

1939 - 1945 yılları Vasıtalı Vergiler Toplamı:	1.686.736.000
» » » Vasıtasız » »	700.184.000

Şu hale göre Bütçe gelirlerinin % 29,3 ü vasıtasız ve % 70,7 ise vasıtalı vergilerden geliyordu. Bütçe içi Vergi Adaletini belirtmek için 700 milyonluk vasıtasız vergilerin nasıl ödendiğine de bir göz atmak faydalı olacaktır:

Devre içinde ödenen Hayvanlar Vergisi	164.000.000
» » » Kazanç »	526.000.000
» » » Diğer vergiler	10.000.000

Kazanç Vergisinin % 68 ini ücretler, % 20 sini de Kamu İktisadî teşebbüslerinin ödediği göze alırsa Bütçe içi vergi gelirlerinin gelir grupları itibariyle dağılışı şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

Ücretler :	% 48.8
Tarım grubu :	% 23.4
K. İktisadî Teşebbüsleri :	% 15.—
Ticaret ve serbest meslek erbabı :	% 12.8

Mahallî İdareler ve Bütçenin olağanüstü giderlerinin karşılanması bakımından durum daha da ilginçtir. Çünkü, aynı dönem içinde çiftçinin ayrıca 279 milyonluk bir Toprak Ürünleri Vergisi ile 126 milyon liralık bir arazi vergisine katıldığı da bilinmektedir. Savaş dönemi içinde, bu iki unsur da hesaba katıldığında, gelir gruplarının ödedikleri verginin Genel Hasılasına oranı kabaca aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Tarım gelirleri	% 43.5
Ücretliler	% 30.6
Kamu Teşebbüsleri	% 9.4
Ticaret Erbabı	% 13.—
Diğer ²	% 3.5

Bu tablodan, ücretlilerle tarım erbabının İkinci Dünya Savaşı'nın malî yükünün vasıtasız vergilere isabet eden kısmını da ödediğini ortaya koymaktadır. Ücretlilerin emisyon ve vasıtalı vergilerle

[2] Serbest meslek erbabı, gayrimenkul sahipleri vs.

ezilişi, 1923 - 1938 döneminde elde ettikleri avantajlı durumu tamamiyle ortadan kaldırmıştır.

(3) *1945 - 1950 Dönemi:*

Vasıtalı ve Vasıtasız Vergi oranları ve emekçilerin vasıtasız vergileri ödeme oranı aynı kalmıştır. Ancak toprak mahsulleri kaldırıldığından ve para hacmi aynı kaldığından adaletsiz durumda nisb düzelmeler olmuştur.

(4) *1950 - 1960 Devresi:*

Kalkınmanın ulusal bir amaç olarak bütün genişliğiyle devlet adamlarının etkilediği bu dönem oldukça girift ekonomik olaylara sahne teşkil etmiştir.

Geleşme çabalarının, cesur bir kamu gelirleri reformunun göze alınmaması nedeniyle, emisyonla yürütülmesi çabaları fiat dengesi bozmuş ve Hükümet fiat artırımlarının önüne iki Şekilde geçmek istemiştir:

a) Elinde bulunan Kamu İktisadî teşebbüslerinin mal ve hizmet satış fiatlarını düşük tutmak,

b) Fiatlara veya krlara mutlak tahditler koymak. Bu tahditlerden birincisi kamu teşebbüslerinin özel teşebbüs fiatları karşısında açık vermesi sonucu bu teşebbüslerin bünyesini harabetmiş veya yeni emisyonları gerektirmiştir. İkin-cisi ise karaborsayı doğurmuş ve böyle bir fiat strüktürü içinde ürünlerini Fisko birlik, Tarış, Toprak Mahsulleri Ofisi, ukobirlik gibi kamu teşebbüslerine ve tesbit olunan reşm fiatlarla satmak zorunda kalan çiftçilerin enflasyon yüküne katılması sonucunu vermiştir. Bu yıllara kadar, enflasyonun büyük yükünü taşıyan ücretli ve memurlara bu yıllardan sonra çiftçiler de katılmıştır. Sadece tarımsal kredinin tahsilinde gösterilen zorunlu kolaylık bu grup yurttaşların ekonomik olacak daha fazla ezilmelerini önlemiştir.

1950 - 1960 döneminin enflasyon yükünün önemini belirtmek üzere bu yıllara ait bazı para hacmi rakamı aşağıda gösterilmiştir:

*Para Hacmi*³

<i>Yıl ve ay</i>	<i>Milyon lira</i>
1949 Aralık	1.923
1955 »	5.623
1958 Haziran	9.903
1959 »	10.328
1960 »	13.071

Aynı dönem içinde g. safî Millî Hâsıla en iyimser hesaplara göre % 80 arttığına göre 10 milyarlık yükün bazı kitlelerce bir emisyon yükü olarak taşındığı sonucuna varılmak gerekmektedir. Türk ekonomisinin bir zaman akış trendi içinde aynı ekonomiden nakdi-piyasa ekonomisine geçişi dolayısıyla, emisyon artışının gelir dağılım etkilerinin kısmen de olsa telâfi edilmiş olması bu yükün büyüklüğünü nispeten azaltmıştır. En haksız bir vergicilik metodu olarak ortaya çıkan emisyonun yükü emekçi ve yukarıda anlatılan mekanizma ile çiftçinin sırtında kalmıştır.

Emisyon dışında, ödenen vergilerin dağılışı da oldukça adaletsiz olmuştur. On sene içinde ödenen 20 milyar 707 milyon liralık verginin % 72.45 i dolaylı, % 27.55 i ise dolaysız vergilerdir⁴. Ayrıca dolaysız vergilerin % 67 sinin memur ve işçilerden tahsil edilmiş olması da ayrı bir adaletsizlik faktörü olmuştur.

Tarım sektöründen alınan dolaysız vergilerin (hayvanlar ve arazi vergileri) önemi fiat yükselişleri nedeniyle azalmıştır.

Ekonomi ve maliye tarihimizde malî yüklerin yukarıda kısaca belirtilen görünüşü, önemli oranda bir yurttaş grubunu devleti bir haksızlık aracı olarak görmesine ve devlet eliyle kalkınmaya karşı inancsız kalmaya sürüklemiştir... Tarihî deney ve gözlemleriyle bu şüphede haklıdırlar.

Değerli plâncı Profesör Jan Tinbergen'in 18. Ocak. 1962 tarihli basın konferansındaki şu sözlerini malî tarihimize yukarıdaki açılardan bakarak değerlendirmeliyiz:

[3] Merkez Bankası 1960 yılı Müdürler Kurulu raporu. S. 30

[4] Emisyon da nazarı itibara alınırca, % 23.3 Emisyon, % 55,6 dolaylı, % 21.1 dolaysız vergiler.

«Halk Œuna inanmalıdır ki, plân kendisine, kendi refahına aittir... Yeter ki halk plânı desteklesin.»

Halkın plânı desteklemesi ise sadece adaletli ve asırların biriktirdiği acı intibaları silmese bile, yumuŒatacak bir finansman politikasıyla mümkündür. Vergi reformu bize göre en çok bu açıdan anlam kazanmalıdır.

III — VERGİ REFORMLARI VE BASKI GRUPLARI

En ileri demokratik ülkelerde bile yerleşmiş ve alışılmış bir hayat tarzını ve düzeyini bazı gelir grupları aleyhine bazan en masum vergi reformları hâd tepkilerle karşılaşmıştır. Bunu göstermek için Birleşik Amerikanın vergicilik tarihine kısa bir göz gezdiriş yeterlidir. Aşağıdaki örnekler, siyasîlerin ve bazı uzmanların moda haline getirdikleri «seve seve vergi ödeme» nin ne kadar hayâl olduğunu gösterecektir.

Birleşik Amerika'da 1894 de asgarî geçim indirimini 4.000 dolar tutan bir Gelir Vergisi Tasarısı'na, bir Millet Vekili Œu şekilde hücum ediyordu: «Bu tasarı namusumuza, temelimize, an'ane ve kahramanlarımıza ihanettir». İş adamları da tasarımı, senatoya verdikleri dilekçede Œu satırlarla yeriordu: «Gelir Vergisi bir monarşik vergidir, Fransa hür bir Cumhuriyet olduğu için Gelir Vergisi orada yoktur». *Sherman* adlı ünlü bir senato üyesi: «Bu sosyalizme doğru bir adımdır. Bizim gibi herkesin eşit olduğu kapitalist bir toplumda zengini fakire, fakiri zengine karşı kıskırtan böyle bir adım komünist, sosyalist ve Œeytanî bir adımdır». diyordu. Bu yoğun itirazlar içinde kanun meclisinden geçtiği halde, iş çevrelerini destekleyen basın çoğunluğunun etkisi altında, Federal mahkemece Anayasaya aykırı görülerek yürürlükten kaldırılmıştır.

Ünlü New York Times, kararı Œu şekilde karşılıyordu: «Bu önemli karar, Birliği bir komünist darbesi altında dağılmaktan kurtardı. Gözü dönmüş bir kindar kitesinin öfkesi Amerikan Anayasasını ve Amerikan halkının haklarını korumak üzere koyduğu kanunları yıkmak için ileri bir adım atmışlardı.»

Bu tarihten 20 sene sonra Amerikan halk oyu bu sözleri ve suçlamaları sahiplerinin yüzüne fırlatarak, ilkinden daha ağır ve «tepkici» çevreleri daha ağır vergilendiren tasarımı kanunlaştırmıştır.

Harbin finansmanı 1914 ve 1918 yılları arasında bu sayede mümkün olabilmıştır.

Amerika Birinci Dünya Savaşı sırasında savaş finansmanını Keynes'in 25 yıl sonra yayınladığı teorik esaslara uygun bir şekilde sağladığı halde, böyle kararlı bir finansman politikası bile «bir yılda yüz yıldan fazla vergi ödedik», «Tabiatın yarattığı eşitsizliği kanunla telâfi kabil değildir» gibi sloganlarla hareket eden demagog politikacıların saldırılarına dayanamadı. Yeni seçimler iş başına beceriksiz bir Başkan ve ondan da önemlisi, Mellon adında servetleri korumakla görevlendirildiğine mistik bir şekilde inanan bir Maliye Bakanını getiriyordu. İş çevrelerinin göklere çıkardığı bu iş adamı Maliye Bakanına göre,

«Vergicilik bazı sınıflara ceza, bazılarına mükâfat tevzii değil» di, «eğer bu gidiş devam ederse Amerikan uygarlığının seçkin nitelikleri olan hürriyet, eşitlik, adalet ve fırsat eşitliği şeytanî kurumlara yerini bırakarak kaybolacak» tı. Bu felsefeye üç Cumhurbaşkanı yıllar yılı hizmet ederek vergi aflarını sıralayan Bakan; «Gelişmeyi köstekleyen vergileri!» birer birer kaldırdı.

İş çevrelerinin coşkunu sevinç ve desteğiyle 10 yıl devam eden bir politikanın muarızları büyük suçlamalarla karşı karşıya bırakıldılar. Ancak zaman gine onları haklı çıkardı; zira «Büyük Maliyeciler!» nin yönettiği son on yıl arkasında skandal ve rüşvet hikâyelerine dayanarak ölen bir namuslu Cumhurbaşkanı ve bir buhran dâvetiyesi bırakarak 1929 yılına gelip dayandı.

Büyük kapitalist grupların seslerine kulak vererek girişilen bu hareket ve acı sonu zamanımızda da ibretle incelenmelidir. Amerikan Vergicilik tarihinde yazılan en yetkili eser olan Randolph Paul'un eserinden verilen bu örnekler sebepsiz değildir. Vergicilik konuları konuşan ve yazanların en çok taraf olduğu ve büyük yüklerin kime yükletileceğinin tartışıldığı bir alandır. Bu alanda yaratılan havaların pek çoğu yapma olabilir. Bu hava içinde teorici ve uzmanlara düşen sadece ilmin ve vicdanın sesini dinliyerek, bu sesleri sunî atmosferlerin baskısından kurtarabilmektir.

Bir toplumda bazı zümrelerce yaratılan havanın sebep olduğu malî tedbirlerin sonuçlar verdiği de gine Amerikan Vergicilik tarihinden verilen bir örnekle anlatılabilir. 1933 yılında, tarihte kapitalist sistemin en büyük buhranı yukarıda anlatılan Mellon politikası-

nın karŒısı ile tedavi eden Roosevelt'e iŒ çevreleri bütün varlıklarını borçlu oldukları için ama sadece üç yıl ses çıkarmadılar. 1936 da Œartlar ekonomik piramidin tepesinde yaŒıyanların hor bir derecesini deđiŒtirecek kadar düzelmifiti. Bu canlılık onları bir yılda depresyon'dan büsbütün sıyrıp alacak bir vergicilik tedbirler manzumesine, üç yıl öncesini unutarak ve kurtarıcı BaŒkan'ı itham ederek karŒı gelmelerine yetiŒti. Amerikan Ticaret Odası bir bildiri yayınlayarak, Roosevelt tasarılarını «depresyonun giderilmesini geciktirici, istihdamı cesaretlendirici» olmakla suçluyordu. Bu bildiri- nin yarattığı havaya bu Amerikan tarihinin en kudretli halk desteğine sahip BaŒkanı bile dayanamadı. Orta yollu bir malî tasarı kongreden geçti, vergiler azaltılıp bütçeler küçültüldü. Sonuç Œu oldu: 1936 ya kadar üç yıl geliŒen ekonomi, 1937 de duraklamaya girdi. Hatayı anlayan ve kamu oyuna rakamların inandırıcı diliyle çıkan BaŒkan eski politikasına dönerek Amerikan ekonomisini kurtardı.

Görüldüğü gibi dolaysız vergilerin artırılmasında gelecek tepkilerin yönü bellidir. Hattâ bu tepkilere karŒı çoğu zaman Siyasî İktidar yalnız kalmaktadır. Yukarıdaki örnekler gösterilen tepkilerin hepsinin doğru olmayacağını göstermektedir. O kadar ki fikir ve tepkilerin sahipleri uzak ve yakın çıkarlarını karıŒtırmaktadırlar.

Bu tarihsel gerçeklerin bundan sonraki kanunlama çabalarında gözönünde tutulacağı umulur.

IV — SOSYAL ADALET İLKELERİ VE VERGİ REFORM RAPORU

Genel Vergi Reform raporunda ekonomik ilkeler bahane edilerek sosyal adaleti sarsıcı bazı tavsiyeler mevcuttur.

Önce, Gelir ve kurumlar vergilerine ait tavsiyeler geniş ölçüde vergi azaltıcıdır. Œöyle ki:

Yatırım indiriminden	360 milyon lira
İhracat kazançları indiriminden	50 » »
Ücret ve serbest meslek kazançları için özel indirimden	120 » »
Tarifeler	150 » »

	680 » »

Buna yeni geçim indirim hadlerinin, 1963 ten itibaren yürürlüğe gireceği ilâve olunursa vergi kaybı 850 milyon lirayı bulacaktır. Bu miktarlara tarım kazançları, telif kazançları v.s. den ortaya çıkan muafiyet ölçüsü artışlarının sebep olacağı vergi kayıpları dahil edilmemiştir. Bu açıklar 12.1 milyar civarında meydana çıkacağını hesapladığımız 1963 bütçesi ile bağdaşacak bir vergi politikası olamaz. Ya bütçe açığına veyahut da dolaylı vergileri artırarak sosyâl adalet dengesinin bozulmasına sebep olunmasından korkmak hiç de yersiz olmayacaktır. Üçüncü bir ihtimalle plân'ın gider hedeflerinin yani gelişme amaçlarının gerçekleşmemesi de akla gelebilir ki bu da sosyâl adalet yönünden zayıf bir alternatif olduğu gibi, ekonomi politikasının iflâsı anlamını da taşır.

Bunun dışında, dolaysız vergiler içinde 193 sayılı kanunla ücret gelirlerini biraz himaye edici oranların, ticarî ve meslekî kazançlar lehine bozulacağı da ayrı bir sakınca olarak ortaya çıkacaktır.

V — VERİLDİĞİ İDDİA OLUNAN EKONOMİK INCENTIVE'LERİN DEĞERİ

Vergi Reform Komisyonu raporunda, antisosyâl bir şekilde konulan sistemin ekonomik bazı faydalar sağladığı savunulmaktadır.

Burada bu iddialar tartışılarak sosyâl adalet ilkelerinin ne değersiz düşüncelerle rafa kaldırıldığı anlatılacaktır.

a) Yatırım İndirimi:

Yatırım için ayrılan fonların vergiden muaf tutulması suretiyle yatırım meylinin artırılması esasına dayanan bu müessese beklenen faydayı sağlayamayacaktır. Çünkü, az gelişmiş ülkelerde eksik olan yatırım arzusu değil fakat tasarruftur. Tasarruf mevcut olduğu müddetçe yatırım da mutlaka olacaktır; az gelişmiş ülkelerde kâr hadlerinin yüksek oluşu bunu zarurî kılmaktadır' Kabil olunan yatırım indirimi, tasarruf haddini artırmamakta, sadece kamu tasarrufunu özel tasarruf haline getirmektedir. Bu hâliyle bir çok sosyâl reformlarla beraber yatırımların % 60 ını yapacak devlet sektörü tasarruflarının azaltılması kalkınmanın genel trendine aykırı bir davranıştır.

Bu genel düşünce dışında yatırım indiriminin bu şekliyle özel sektör yatırımlarını da faydalı şekilde artıramıyacaktır. Şöyle ki:

1. % 30 dan % 75 e kadar yükselen vergi indiriminden faydalanmak için, mükellefler mutlaka Reform komisyonu Raporunda bahsi geçen «Yatırım Ofisi» ne başvuracaklardır. Bu müracaatların incelenmesi, yatırım indiriminden faydalanma kararına varılması en az aylar sürecektir. Bu aylar süren inceleme sona ermeden, yatırım kararına varmayacak marjinal müteşebbislerin yatırımları, bu zaman kadar geri kalacaktır. Bu kararı beklemeden yatırım yapacak müteşebbisler ise, bu indirim olsa da olmasa da yatırım yapacakları için verilen kararın yatırım hacmini artırıcı bir etkisi olmayacaktır.

2. Yatırım projelerinin «plân» a uygun olup olmadığını incelemek komisyonca zannolunduğu kadar kolay olmayacaktır. Bu inceleme sırasında hiç olmazsa döviz finansman, istihdam ve stratejik yatırım malları dengeleri bakımından projeler incelemeye tâbi tutulacaktır. Bu takdirde de başta incelenen proje ile sonradan incelenen projenin farklı işlemlere uğramaması için sektör çalışmalarına da gidilecektir.

3. Komisyonun kabûl ettiği formülle, yani kredilerle yapılan yatırımların da indirimden faydalanması suretiyle de indirimden faydalanmak imkân dahilindedir. Çünkü, bir kimse üçüncü şahıslardan veya bankalardan aldığı kredilerle yatırım yapabilir ve bu indirimden faydalanabilir. Bu kimseler biriktirdikleri fonları, her nasılsa bir müteşebbise devredeceklerine göre, yatırım hacmi hiç artmadan da yatırım indiriminden faydalanma hâlleri daima muhtemeldir.

4. Özel sektör yatırımlarının bugün için üçte ikisi konut kesimine yapılmaktadır. Aslında bu konutların sosyâl tipte olanları da yatırım indiriminden faydalandırılması gerekir. Tâ ki muayyen bir yatırım hacmi içinde konut toplam talebi karşılanabilsin. Komisyon konutları yatırım indirimi dışında bırakmıştır.

Diğer taraftan, yatırımların konut sektöründen diğer sektörlere aktarmak için düşünüldüğünü sandığımız hududun, konut yatırımlarının çekiçliliğini diğer yatırımlar lehine azaltabilecek yeterlikte değildir.

5. Komisyon üyeleri özel konuşmalarda, mükellefe bu yolla olsun bir atıfet tanınmak suretiyle, psikolojik direnme noktasının geriye alınmasının da gözönünde bulundurulduğu anlaşılmaktadır. Bize göre bu amacın da gerçekleşmesine imkân yoktur. Bugün için kaçırılan meblâğların, servet beyanına tâbi olmayan üçüncü bir şahıstan kredi alınmış da yatırım yapılmış gibi gösterilmesine engel bir durum mevcut değildir.

6. Yatırım indiriminin İsveç modeli esas alınarak tanzim edildiği bildirilmektedir. Oysa İsveç'te bu mekanizma sırf konjonktürel saiklerle konulmuştur ve yatırımları özendirme dursun kısma sonucunu doğurmuştur.

7. Dolaysız vergilerin Türkiye'de yatırım şevkini azaltıcı etkide bulunacağı aşında bir fantezidir. Ticarî ve sınaî kazançların % 5 oranında vergilendirilebildiği bir ülkede, vergi oranlarını % 18 oranında azaltacak yatırımların teşvik edileceğini ummak hayâldir. Türkiye'de müteşebbis kârlarının lüks istihlâke gidişinde bize göre en büyük etken, müteşebbislerin ürünleri için bir doğru talep projesiyonu yapamayışlarıdır. Tarımsal gelir ve binnetice G. Safi Millî Hasıla'nın hava şartlarına bağlı olarak anormal dalgalanmaları bu imkânı selbetmektedir.

b) *İhracat Kazançları Muaflığı:*

Bu muaflığın da Vergi Reform Komisyonunca ihracatı geliştireceği ümidiyle ileri sürüldüğü anlaşılmaktadır.

Bize göre ihracatı özellikle mamûl ürünler ihracatını kısıtlayan etkenler Gelir ve Kurumlar Vergilerinden çok, satış maliyetlerine giren vergi ve takyitlerdir. Bu takyitlerin başında resmî döviz kurları ile serbest kurlar arasındaki fark gelmektedir. Bu farkların anlamı iç fiyat seviyesi ile ihracat imkânlarının bir hayli azalmış olmasıdır. Bu fark bugün için bazı ürünlerde % 25 bazı ürünlerde % 50 hattâ 100 dür. Oysa ihracat muaflığı ile verilen indirim % 4 ile 20 arasında olacaktır. Aslında teşvikin bu derecesiyle ihracı yapılamayan bir malın, ihracı mümkün olmayacak sadece, ihracat metaı olan malları satanların kârları artacaktır. Bu da istenmiyecek bir sonuç olmamakla beraber amacı sağlamıyacaktır.

SONUÇ

Buraya kadar yapılan açıklamaların sonucunda varılacak yargı sudur: Bu rapor plânlı kalkınmanın sosyâl yönüyle ilgili bir görüş getirmiş değildir. Çünkü:

a) Kamu giderlerinin, emisyon veya vasıtalı vergiler lehine şimdiki teşkilini bozucu tedbirler getirmiştir,

b) Dolaysız vergilerdeki yükü ücretliler aleyhine artırmıştır.

Reform raporunun bu haliyle sosyâl yönü de bir tarafa bırakıl-
sa, ekonomik kalkınmanın gerektirdiği malî ve ekonomik araçları sağladığı da savunulamaz.
